

**Полагнин Д.Д., асистент,
Буковинський державний
фінансово-економічний університет,
м. Чернівці**

Сучасні альтернативи фінансового забезпечення підприємств сільського господарства України

Стаття розкриває особливості фінансування підприємств сільського господарства України, основні проблеми, з якими вони стикаються, та можливі шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, підприємства-аграрії, аграрне виробництво, державне фінансування, інвестиційний потенціал, ресурси.

Статья раскрывает особенности финансирования предприятий сельского хозяйства Украины, основные проблемы, с которыми они сталкиваются, а также возможные способы их решения.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, предприятия-аграрии, аграрное производство, государственное финансирование, инвестиционный потенциал, ресурсы.

This article informs us about particular funding in agriculture of Ukraine, main problems during funding entities and their solutions.

Key words: agriculture, enterprise-farmers, farming, state financing, investment potential, resources.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання значно знизилась платоспроможність сільськогосподарських підприємств, а в умовах, коли отримання дешевих кредитних ресурсів стає практично неможливим, під загрозою стоїть не тільки вся галузь, але і продовольча безпека країни.

У період економічної кризи постала гостра необхідність збільшення державного фінансування і кредитування підприємств агропромислового комплексу. Фінансування сільського господарства є одним з найскладніших завдань держави, оскільки потрібно враховувати сезонність виробництва у поєднанні з необхідністю будівництва виробничих приміщень і сховищ та придбанні дорогої комплексної техніки. Тому незважаючи на достатньо високий рівень самофінансування підприємств, їхні внутрішні ресурси не можуть забезпечити достатній рівень фінансування і, як наслідок, постає

потреба налагодження відносин із банківською системою і системою небанківських установ та інших інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансування діяльності агропромислових підприємств вивчали такі науковці, як: Ареф'єва О.В., Білоусько Я.К., Гаврилюк О.М., Ніценко В.С., Прунцева Г.О.

Незважаючи на достатньо глибоке вивчення загальної проблематики діяльності сільськогосподарських підприємств, поки що недостатньо напрацьованими залишаються методологічні та практичні аспекти усунення проблем з урахуванням специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдань. Метою дослідження є обґрунтування основних проблем, з якими стикаються підприємства агропромислового комплексу, аналіз стану фінансування даних підприємств та розгляд альтернативних шляхів поліпшення ситуації.

Виклад основного матеріалу. Агропромисловий комплекс України є важливим сектором національної економіки, який об'єднує різні види економічної діяльності щодо виробництва сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, а також доставки їх до кінцевого споживача. Варто зазначити, що в агропромисловому комплексі формується близько 17 % ВВП. Сектор вирізняється значущістю і специфічністю, що пов'язано із залежністю результатів сільськогосподарського виробництва як від природно-кліматичних умов, так і від державного втручання.

Загалом, якщо вивчати проблеми з якими стикаються підприємства-аграрії, то їх можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів належать: спад обсягу національного доходу, ріст інфляції, сповільнення платіжного обігу, нестабільність податкової системи, нестабільність регулювального законодавства, зниження місткості внутрішнього ринку, посилення монополізму на ринку, суттєве зниження попиту й активності фондового ринку, політична нестабільність, негативні демографічні тенденції, стихійні лиха тощо.

До внутрішніх – неефективний фондовий портфель, значна перевитрата інвестиційних ресурсів, недосягнення запланованих обсягів прибутку за реалізованими реальними проектами, неефективний інвестиційний менеджмент, неефективна фінансова стратегія, неефективна структура активів (низька їх ліквідність), велика частка залученого капіталу, висока вартість капіталу,

перевищення допустимих рівнів фінансових ризиків, недостатність власних фінансових ресурсів [5].

Якщо досліджувати конкретно проблеми фінансування діяльності аграрних підприємств, то можна виділити низку таких проблем: зменшення обсягів державної підтримки сільського господарства, що не забезпечує нормального функціонування аграрного виробництва; недоступність кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та відсутність заставного майна для ведення не лише розширеного, а й простого відтворення; відсутність надійних гарантій повернення інвестицій та кредитів через збитковість підприємств [1, с. 58]; не врахування сезонності робіт (немає стабільного фінансування у конкретно визначені періоди року), що фактично посилює диспаритет цін. Хоча державою в цьому напрямі здійснюються певні заходи, але їх явно недостатньо, і це не дає позитивного результату; відсутність механізму швидкого і надійного доведення державних фінансових ресурсів до аграрних підприємств (ці ресурси «прокручуються» у комерційних банках не на користь селян); немає глибокого та надійного контролю з боку державних структур за цільовим використанням коштів за призначенням.

Якщо вивчати реальні дані, які підтверджують стан сільського господарства, то варто зазначити, що загальний обсяг реалізованої сільськогосподарськими підприємствами власноруч виробленої продукції за січень–квітень 2010 р. порівняно з січнем–квітнем 2009 р. зменшився на 2,9 %. Середні ціни продажу аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками реалізації за січень–квітень 2011 р. порівняно з січнем–квітнем 2010 р. зросли майже на всі основні види продукції, найбільше – на насіння соняшнику (на 64,9 %), яйця (на 49,9 %), молоко (на 43,1 %), зернові та зернобобові культури (на 35,3 %).

За українським законодавством, питома вага видатків на фінансування розвитку сільського господарства має становити не менше 5 % видатків Державного бюджету. Однак законодавчо не визначено, які ж з них вважати видатками саме на розвиток сільського господарства.

У зв'язку зі вступом України в члени СОТ бюджетне фінансування сільського господарства значно скорочується, що актуалізує проблему розвитку недержавних фінансових інститутів підтримки малого підприємництва в сільській місцевості (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка видатків Державного бюджету України за 2010–2013 роки

млрд грн

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	Відхилення 2013/2012
Всього видатків Державного бюджету	307,7	342,79	360,5	363,6	+3,1
Міністерство АПіП	5,8	10,5	8,6	8,4	-0,2
% до загального обсягу видатків	1,88	3,06	2,39	2,3	-

Варто зазначити, що із передбачених бюджетом на 2012 рік 1,2 млрд грн реально розподіленими станом на кінець грудня 2012 року було тільки 421,3 млн грн, у тому числі 152,5 млн грн припало на часткове відшкодування вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, 90 млн грн – на фінансову підтримку зі здешевлення кредитів та 100 млн грн становила бюджетна тваринницька дотація та державна підтримка виробництва продукції рослинництва [9].

Щороку уряд України недофінансовує сектор АПК (рис. 1).

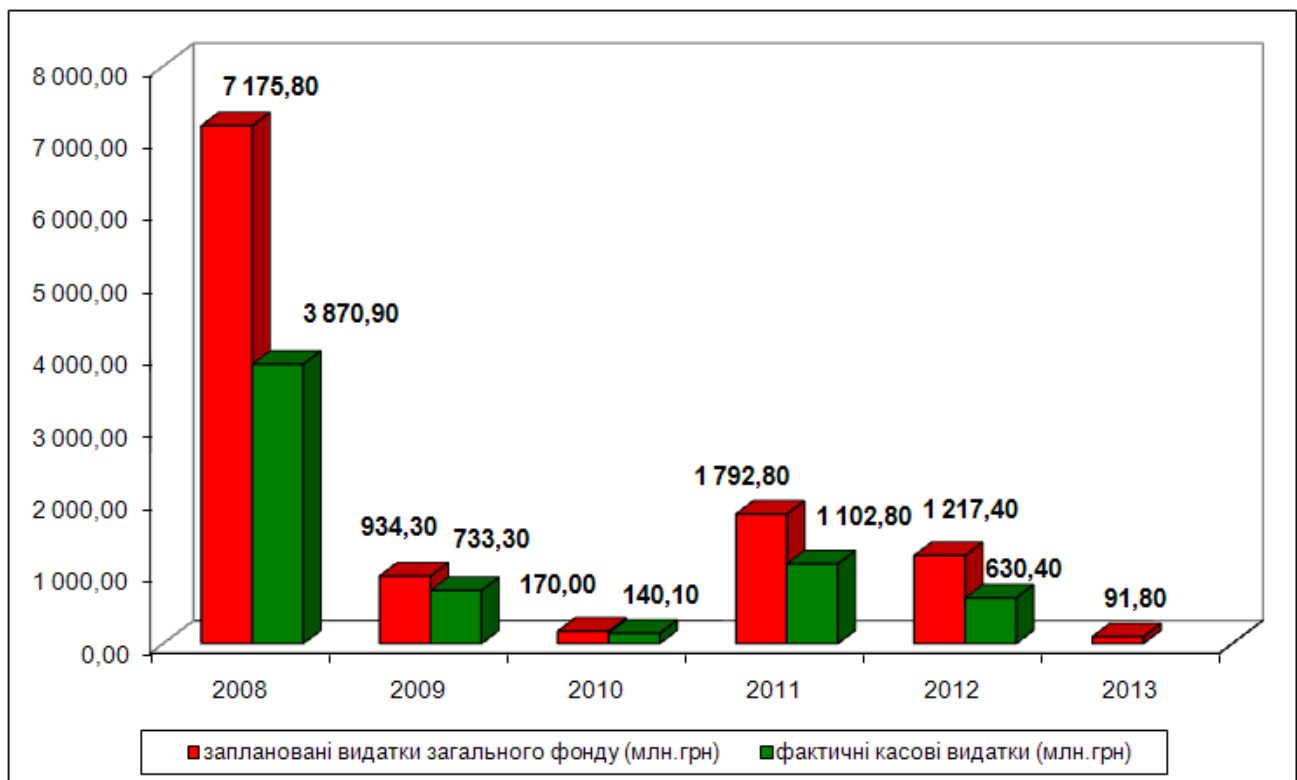

Рис. 1. Розподіл запланованих і фактичних видатків на АПК України за 2008–2013 роки

Отже, як впливає з даних таблиць, державне фінансування аграрного сектора економіки активно здійснювалося протягом 2011 року. Серед усіх напрямів спрямування коштів держави, які вона надає на розвиток аграрного сектора України, найбільші суми надходять Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України, а саме у 2010 році – 80000 тис. грн, у 2011 році, обсяги даної допомоги зросли на 6856374,0 тис. грн.

Згідно із ЗУ «Про Державний бюджет України на 2013 рік» на видатки Міністерства аграрної політики та продовольства планується виділити 15,55 млрд грн проти 18 млрд грн у 2012 році.

Експерти зазначили, що Державний бюджет на 2013 рік, є найбільш жорстким стосовно агропромислового комплексу за останні 7 років.

За розрахунками експертів «Українського клубу аграрного бізнесу» (УКАБ), безпосередня підтримка аграріїв у 2013 році становитиме менш як 30 % від рівня, зафіксованого в Державному бюджеті на 2012 рік. Порівняно з 2012 роком зменшено видатки за важливими бюджетними програмами, серед яких:

- «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі» (більш ніж у 10 разів: із 1,007 мільярда гривень до 97 мільйонів гривень)

- «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу» (з 30 мільйонів гривень до 8,8 мільйона гривень) [8].

Крім того, для подолання кризової ситуації у галузі сільського господарства прийнята програма економічних реформ 2010–2014 рр. про розвиток сільського господарства, яка передбачає:

- удосконалення системи субсидування для підвищення конкурентоспроможності сектора відповідно до угоди про сільське господарство у рамках СОТ (переорієнтація субсидування на напрями, що відповідають «зеленому ящику» за методологією СОТ);

- гармонізацію системи стандартизації сільгосппродукції з нормами ЄС;

- захист українських товаровиробників від імпорту низькоякісної сільгосппродукції за рахунок використання технічного регулювання, дозволеного СОТ;

- розвиток кредитно-фінансових механізмів підтримки сільгоспвиробників, у т.ч. лізингу сільськогосподарської техніки,

- відмову від адміністративного втручання в ціноутворення на

сільськогосподарську продукцію, використання антимонопольного законодавства у випадку різкого коливання цін на сільгосппродукцію;

- відмову від будь-яких обмежень експорту сільськогосподарської продукції [4].

Якщо розглядати джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки, то їх можна поділити на такі групи:

- державне фінансування;
- власні фінансові ресурси підприємств;
- кредитні ресурси та інвестиції [7].

Проте їх власні фінансові ресурси є значно обмеженими, а взяти кредит не завжди є змога через високі ставки відсотка та недостатній рівень рентабельності. Крім того, банки не довіряють аграрним підприємствам, оскільки існує велика ймовірність неповернення кредитів через збитковість підприємств. Але незважаючи на все вищезгадане, варто звернути увагу на те, що відбулася принаймні одна позитивна зміна в структурі джерел формування капіталовкладень. Протягом усього періоду ринкових перетворень глибоке поширення набула практика нецільового використання коштів амортизаційного фонду на фінансування оперативної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Варто сказати, що за кордоном рівень державної підтримки підприємств сільського господарства більш високий та ефективний. Зокрема, у США він становить 40 % від вартості виробленої сільськогосподарської продукції, у країнах ЄС – 35 %, в Японії та Франції – 72 %, натомість в Україні – 8,3 %. У країнах ЄС державну підтримку сільського господарства здійснюють шляхом надання аграріям дешевих кредитів, підтримання твердих цін, виконання безпосередніх виплат тощо. У Європі державному регулюванню підлягає 90 % цін на сільськогосподарську продукцію у формі субсидій для підтримки аграріїв через високі ціни на засоби виробництва.

Бюджет Європейського Союзу на 2013 рік із загальними видатками 150 млрд євро передбачає 60,3 млрд євро (40 %) на підтримку агропромислового комплексу. І це при тому, що АПК ЄС генерує тільки 1,22 % його валової продукції, натомість українські аграрії – 10 % валового продукту країни (рис. 2).

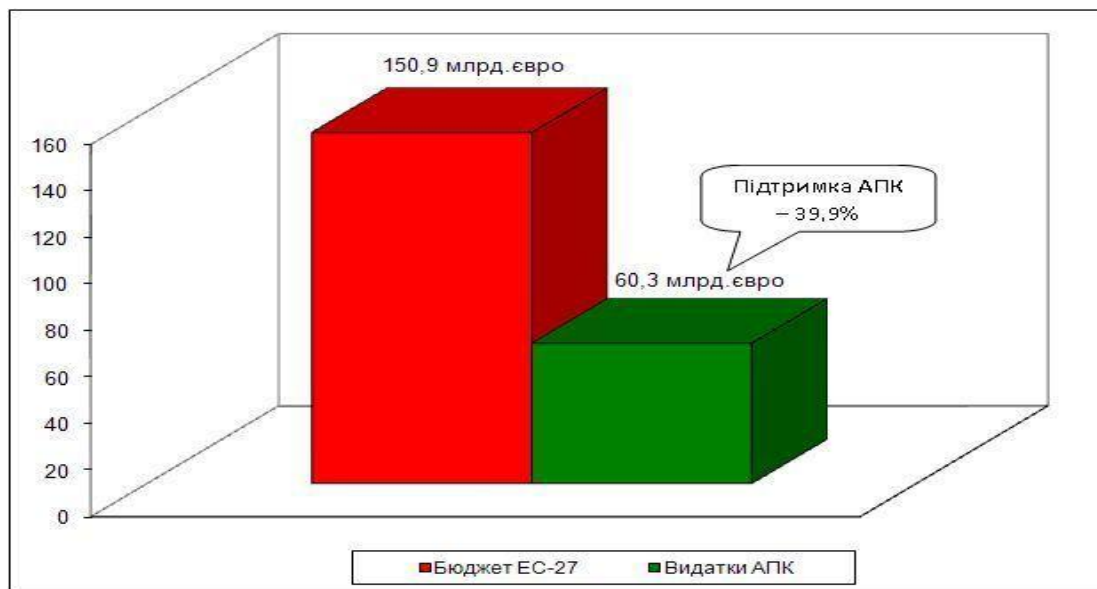

Рис. 2. Розподіл видатків на підтримку АПК в ЄС на 2013 рік

Отже, можна стверджувати, що за інвестиційною привабливістю аграрна галузь України характеризується високим інвестиційним потенціалом, але водночас є достатньо ризикованою країною для вкладання коштів. Основними факторами, які формують негативний імідж України на світовому інвестиційно-кредитному ринку, є: недосконала законодавча база; нестабільна політична ситуація; недосконалість податкового законодавства; недостатній рівень розвитку фінансового ринку; низькі темпи приватизації; гальмування ринкових реформ; недосконалість ринкового механізму; відсутність системи страхування інвестицій тощо [3, с. 80].

Крім того, якщо розглянути асигнування Державного бюджету України на 2011 рік у сферу підтримки та розвитку підприємств АПК, то варто зазначити, що виділено 3623340,9 тис. грн, тоді як фактично профінансовано лише 3574848,3 тис. грн, тобто 48492,6 тис. грн асигнувань не було відправлено.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Для розв'язання даних проблем можна запропонувати низку заходів, зокрема використання агропідприємствами нетрадиційних джерел фінансування. Таких як:

1. Фінансовий лізинг (за рахунок оновлення матеріально-технічної бази забезпечить ріст конкурентоспроможності національної сільськогосподарської продукції);

2. Факторингові операції (фінансування, що включає страхування ризиків, управління дебіторською заборгованістю, ведення бухгалтерського обліку);

3. Форфейтування (є одним із найдорожчих видів кредитування, але перевага полягає у перенесенні всіх видів ризиків на форфейтера);
4. Мобілізація заощаджень населення;
5. Залучення до легальної економіки тіньового капіталу;
6. Емісія боргових цінних паперів;
7. Використання венчурного капіталу. Переваги даного способу фінансування полягають у тому, що підприємства, які розвиваються, можуть отримати інвестиції навіть тоді, коли інші фінансові інституції утримуються від капіталовкладень [6].

Отже, розвиток агропромислового виробництва в Україні залежить від ефективного його фінансування. Але при фінансуванні необхідно обов'язково враховувати сезонність виробництва; тривалий період відтворення основних засобів; наявність значного часового інтервалу між періодами здійснення витрат та отриманням кінцевих результатів; залежність результатів діяльності підприємств та відповідно джерел фінансування від впливу природно-кліматичних умов. Також варто звернути увагу на залучення капіталу від іноземних інвесторів, на таке джерело, як іпотечне кредитування (під заставу нерухомого майна), що дасть змогу підприємствам АПК повною мірою використати виробничі, фінансові можливості для оплати кредиту, а також розвивати свою діяльність та поліпшувати матеріальне становище.

Список використаних джерел

1. Ареф'єва О.В. Оцінка фінансового стану підприємства / О.В. Ареф'єва // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 6. – С. 57–61.
2. Білоусько Я.К. Інвестиційне забезпечення техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва / Я.К. Білоусенко // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 32–35.
3. Гаврилюк О.М. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О. М. Гаврилюк // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 79–93.
4. 3 Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. про розвиток сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/z-programi-ekonomichnih-reform-na-2010-2014-rr-pro-rozvitok-silskogo-gospodarstva>
5. Ніценко В.С. Кризовий стан сільськогосподарських підприємств: передумови і симптоми виникнення кризи / В.С. Ніценко // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). Том 2.
6. Прунцева Г.О. Нетрадиційні джерела фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/CCN/Economics/3_prunceva.doc.htm

7. Суліменко Л.А. Особливості державної підтримки розвитку фермерських господарств / Л.А. Суліменко, О.В. Нечипорук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vzhnau/2011_1/321.pdf

8. Реальна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://real-economy.com.ua/news/30682.html>

9. Українська аграрна конфедерація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroconf.org/content/uak-agrarniy-mizer-derzhbyudzhetu-2013>